

k posameznemu do domovine. 2. Ali začnemo z domovino, z domačim krajem, potem prestopimo k okrajnemu poglavarstvu, h kronovini, k avstrijski državi, potem pride splošni pregled evropskih držav, bistvene reči v morjih in drugih delov svetá, na primernem kraju pa vpletamo nekaj o neboznanstvu. Prva metoda, analitična, pa tudi druga, sintetična, ima nekaj za se, a tudi zoper se. Analitična metoda je po učnih knjigah za zemljepis v srednjih šolah in tam je menda na svojem mestu; a vender ga ni ljudskega učitelja, ki bi tako učil zemljepis; vsi se bodo menda držali sintetične metode. Kakor povsod tako veljá tudi pri zemljepisi: od znanega do neznanega, od daljnega do bližnjega. Ko bi otroku predstavili pri prvem poučevanju ves svet, morali bi si vse, kar mu pripovedujemo, le zapomniti; deloval bi pri njem le spomin; razumeti bi pa tega ne mogel. Ako pa otroku razkazujemo okolico, zadobi prve pojmove iz zemljepisa po nazoru, in se uči brati zemljevide. Pri domačem potoku spozná vir in ustje, desni in levi breg; pri znani gori vidi vznožje, rebri in vrh. Kar se v domačem kraju prideluje ali izdeluje, mu kaže prirodnine in obrtnijsko blago. Primerjaje domač potok razume reko, porečje; pri ribniku si misli jezero, morje, zaliv, otrov, polnostrov, morsko in zemeljno ožino. Otroci radi poslušajo tako razumno poučevanje, kar se jim razlaga, ter hoté zmirom slišati kaj novega.

5. Zemljevid pri poučevanju zemljepisa. Pripomočki pri zemljepisnem pouku so zemljevidi in zemeljska obla. Zemljepis se ne more učiti brez zemljevidov; a mi hočemo otroke še pripraviti, da bodo znali brati na zemljevidi. — Popiše se najprej domač kraj, potem domača županija. Otrok naj potem spozná kraje svetá; solnce je uže večkrat videl vzhajati in zahajati; lahko si je zapomnil kraj, kjer solnce stoji zjutraj, opoldne in zvečer. Bližnje kraje tudi pozná in lahko si zapomni, na kateri strani svetá so. V šoli naj nariša učitelj uže znani kraj, sredi table naj bo domač kraj, na koncih table naj pa zapiše strani svetá. V pričo otrok naj potem zvrši učitelj sliko domačega kraja. Tabla naj stoji na stojali tako, da je zgor sever, spodaj jug, na desnem kraju vzhod a na levem zahod, in učitelj lahko opomni, da so zemljevidi tudi tako izpeljani; ko pa hočemo presoditi, kako leži kraj za krajem, položimo zemljevid na ploskev tako, da nam zgornji rob sever predstavlja. Tako naj nastane pred otroci okraj, in zdaj je čas, da se začénja z deželo (kronovino).

Treba je še otrokom dopovedati zmanjšano mero ali omaljeno merilo. Na videz je to težko, le treba je to prav začeti. Ko je učitelj na sredi table domač kraj narisal in okoli tega krog potegnil, lahko pové, da je vas 1 uro daleč od tod, mesto B. pa 2 uri; učenec lahko razume, da je tabla prekratka, da bi kraje tako daleč postavil, kakor so v resnici. Kako si tukaj pomagamo? Mi lahko rečemo, prst ali palčica pomeni 1 uro dolgosti. Ako je imenovani kraj 1 ali več ur od nas, narisamo ga jedenkrat ali dvakrat tako daleč, kakor je prst ali palčica dolga. Otrok vidi tukaj, da se ohrani zmirom pravo dolgost za daljave, in to pa je poglobitna stvar, za kar gre tukaj.

Ali naj tudi otroci zemljevide risajo? Veliko vredno je to, ako jih navadimo, da narisajo deželo s prostimi črtami. Dotična podoba se jim toliko globokeje v spomin vtisne. Zemljevide do dobrega izdelovati je menda preveč zamudno, a tudi namenu ne ugaja posebno.

Novice

pa

Dr. Janez Bleiweis.

XIII. 1855. »S predragim slovníkom vred, se mi zdí, — Da Vodnikov duh se zdaj v novo glási! — poje kolednik v Novicah gospodarskih, obertnijskih in narod-

skih stvari, kar se reči smé nekako tudi o dr. J. Bleiweisu, kateri je v trinajstem tečaju spisal na pr.:

„Kako neka sleparica pošteno družino v strašno nesrečo pripravi. Odperto pismice našim županijam (zoper ženitve na korajžo). V senožetih naših leži še veliko mertvega zaklada. Kam bomo prišli, če bomo z lesom tako gospodarili, kakor sedaj gospodarimo. Tudi vojska ima svoje dobro. Od kod možganini červ pri vertoglavnih ovcah in ikre pri prešičih. Od kod izvira bolezen, kadar živina nenavadne, v časih tudi gnjusne stvari liže in ogrizuje, in kako ji pomagati. Kako jablane in hruške množiti po mladikah. S katerimi travami naj se obsevajo senožeti, kako in kdaj. Krompir med ječmenom in laško repico. Koristnost velikega korenja ali velike merke, in kako ga sejati. Koliko vrednost ima sadje gledé na njegovo redivno moč. Koliko sol goveji živini pri pitani tekne. Kako z žbeti ravnati. Jams ali kitajski krompir. Opomin gospodarjem zavolj hroščev ali kebrov. Iz občnega zbora c. kr. kmetijske družbe. Koliko dež škoduje pokošeni mervi ali detelji. Besedica o spreminovanji žitne cene. Od stanovitosti žitnih plemen. Razmera klaje, ki jo živina povzije, in stelje, ki se ji nastilja s težo pridobljenega gnoja. Ktera zavarovalnica ali asekuracija zoper škodo ognja je naj bolja. Sadjoreja v našem cesarstvu. Nove postave zastran smerkovih in červivih konj. Kaj je namen umnega plemenjenja in kaj o tem skušnje učé. Velika dnarna potrata pri malih kmetovavcih. Ali ima kmetovavec kaj dobička od tega, če bere kmetijske bukve in časnike itd.“ — Poleg tega je spisal več manjših sestavkov o skušnjah gospodarskih, obertnijskih in rokodelskih, v različnih drobtincah narodskih, o živinozdravstvu itd. — Spisal je teh stvari nekaj izvirno, nekaj po raznih vzlasti kmetijskih časnikih predelal sam, nekaj poslovenil posrednje z malo nagrado po kakem pomočniku. Razvidi se to iz odgovora vrednikovskega (str. 416):

»Na pismice Vaše, v katerem nas vprašujete v imenu mnozih: čigavi so spisi v Novicah, nad katerimi in pod katerimi ne stoji ime pisatelja., Vam radi damo sledeči odgovor: Kar se tiče tega vprašanja, je večidel vse to, kar nima nobenega podpisa ali sicer kakega zaznamka, moje delo. Ker pa se vseh 13 let nisem nikoli hotel s tem ponášati, da kot vrednik Novic sem tudi njih naj pridniši pisatelj, že veliko let ne podpisujem svojega imena nikjer.«

Jako marljiv bil je to leto dr. Bleiweis, kajti razun vže omenjenega je na svetlo dal 12) Koledarček Slovenski za l. 1855, ktereга namen ni bil enoletna pratika biti, ampak lepoznavna knjiga s Plutarčkom slovenskim. Opisan je prav mično v tem letniku po njem „Baron Žiga Zois“ s podobo. — Knjiga 13) je „Slovensko Berilo za četerti gimnazijalni razred“. V Ljubljani 1855. 8°. 188. V njem spis njegov: Telegrafi nekdanji in sedanji. — Knjiga 14) je „Zgodovina ces. kralj. krajske kmetijske družbe s statističnim popisom kmetijstva na Krajskem“. Zložil Dr. J. Bleiweis. Na svetlo dala c. k. kmetijska družba. V Ljubljani 1855. 8°. str. 32. Natisnil J. Blaznik. — Knjiga 15) je „Nauk od reje domače živine“ III. del 8. 71. in 16) „Nauk klavno živino in meso ogledovati“. Po razglasu cesarske postave poslovenil Dr. Janez Bleiweis. VI. del „Živinozdravstva“. 1855. 8. 21. Natisnil J. Blaznik. — „Za natis sta pripravljena sedaj še dva dela, namreč sodniško živinoznanstvo ali nauk od cesarskih postav pri kupčiji in družih primerljajih, in pa znanstvo vsih delov, iz katerih je živinsko truplo sestavljeno in njih opravi v zdravem stanu, in potem bo to obširno delo popolnega živinozdravstva doveršeno“, pisal je sam str. 367 v Novicah.

V tem tečaju je znamenito na pr. vrednikovo „Pismice od zamaknjenih“, „o dragini“ (Poglavitni vzrok dragine je vselej le ta, da so poljski pridelki premajhni v primeri s tem, kolikor se jih potrebuje. V obilnosti še nikdar ni bila dragina) itd. — „Kar se prestavljanja knjig tiče, je res to Ahilova pēta slovenskih pisateljev, ker

mislijo, da prestavljaec mora poredoma pobirati vse besede tistega spisa, ktereга prestavlja, in stavke skladati ravno tako, kakor jih je zložil izvirni pisavec. Ker je nemški jezik per eminentiam jezik samostavnih imen, slovenski jezik pa jezik glagolov, izvira pri prestavljanji iz nemškega v slovenski jezik ravno tista zelo navadna okornost, ki je duhu našega jezika nasproti. Dalje je lastnost nemškega jezika, da zapletuje stavke tako, da med poglavni stavek vriva deset drugih, ki je po takem ves raztergan in sila dolg; to je sicer po duhu nemškega jezika, pa je ravno nasproti duhu slovenskega jezika, ki govori v kratkih malo zapletenih stavkih. Sicer nam pa tudi niso všeč celó prekratki stavki, da se po vsacih 5 ali 6 besed že postavlja pika; to je po naših mislih otročja pisarija, ktera je le v abecednici na svojem mestu. — Po naši misli naj prebere prestavljaec vselej celi stavek ali še več stavkov izvirnega spisa, potem pa naj si reče: „kako naj ga prestavim, da jo bom zadel tako, kakor govori prost Slovenec?“ Če tako prestavlja, bo odletela cela truma samostavnih imen, in dolgi, deseterkrat presekani stavek se bo razkrojil v več samosvojnih stavkov. Tako bo ostal zapopadek izvirnega spisa, pa v drugačni obleki in obliki — v duhu slovenskega jezika (75). — Radi poterdimo, kar preč. g. dopisnik (Hicinger) omiluje o nezlogi slovenske pisave, vendar dvoje imamo omeniti, kar nas tolaži. Pervo je, da slovenski jezik je še le v dóbi izobraževanja in v ti dóbi se ni godilo nobenemu jeziku drugač. Ozmimo se le na nemški jezik, ki je že lepo izobražen in še dandanašnji se prenareja pisava njegova tako, da tisti, ki smo bili pred 15 ali 20 leti izučeni v njem, bi danes ne znali več tako pisati, da bi v šoli „sine“ dobili. Druga pa je, da hvala Bogú! ljudstvo se ne spodtakuje nad tistimi novejšimi (ali prav za prav starejšimi) oblikami, ktere so nekterim učenim toliki tern v peti. Verjemite nam, da tem marsiktere oblike veliko veliko več nepokoja delajo, kakor ljudstvu po različnih krajih slovenskih, ktero ni ukovano v tiste oblike, ktere so slovenski slovničarji in po njih pisatelji oktroirali našemu jeziku, ki pa se hoče dan današnji bolj prosto gibati in ima prav. Kmali bojo Novice prinesle sostavek „o slovniški sodnii“. Bomo vidili, kaj bojo rekli naši g. pisatelji o njem (130). — Želja edine pisave je skozi in skozi pravična, misel vse hvale vredna, — pa je prezgodnja, in po nasvetovani poti tudi nemogoča o izpeljavi, piše dr. Bleiweis (str. 143. 144) in skazuje o slovniškej sodnii. Prezgodnja je, ker naš jezik je še le sedaj v pravem razvitji zapopaden, se še le na vse strani izobražuje, ker sedaj še le se v njem v mnogoverstnih vedah in znanstvih piše... Naj vrè mošt, da se izdela stanovitno vino!... Pri nas (in menda nikjer na svetu) ni tiste zloznosti, da bi se eden podvergel tudi zoper svojo misel drugemu. „Kdo Vas je postavil, da nam bote postave dajali, kako naj pišemo?“ — tega ugovora si ima sodnija svesta biti, če bi bili tudi sami angelji izvoljeni v njo, ker gotovo je, da ne bo mogla vsim vstreči... „Festina lentel!“ to je, „hiti pa se ne prehitil!“ in pa: glej, kaj terja o jeziku večina pisateljev, to je moje vodilo... Da bi pa mogli do pičice ravno vsi po enem kopitu pisati, naj se nikar ne terja, in naj nikogar ne žali, če se ne piše. Saj da „čerka le morí, duh pa živí!“ je star pregovor. Zakaj bi ravno pri nas ne veljal? — Da! presneta vzajemnost naših knjigarjev... Edini pomoček pospešiti leno knjižno občenje je, da vselej kak prijatelj domačega slovstva stopi h knjigarju svojega kraja in ga podrega za naročbo nove knjige; če je naročil, bo dobil, in potem bo tudi po redu plačal (288). — Da ni pravega knjigoterštva za slovenske bukve, kaj je poglavni vzrok tega? Na to odgovarja (299), ker slovenski pisatelji ne morejo dajati taciñ odstotkov, kakoršne dajo nemški, ter ponavlja svoj nasvet, češ, naj knjigarji tudi sami kaj storé, in ne da bi pisatelj ali izdajatelj mogel vselej tista lačna vrana biti, ktera pita sito. — Obseg našega lista je dovolj znan; toraj le ob kratkem rečemo — v povabilu na naročbo, da tudi prihodnje leto bojo obdelovale domačo zemljo in domačo obert-

nijo, domače slovstvo in umetnijo in da bojo tudi na znanje dajale vse, kar je občinstvu o postavah in družih stvaréh vediti potreba; verh tega pa bojo povedale vse in urno, kar se bo po širocem svetu imenitnega primerjalo. Le nekoliko omikan človek ne more biti sedanji čas, da bi ne bral, kar se po svetu važnega godí, naj je v kmetijstvu ali obertnijstvu, v slovstvu ali politiki, ker vse te skušnje in prigodbje zadevajo dandanašnji vsacega nas bolj ali manj (396)^a. —

Učne slike iz zgodovine.

(Piše **Tone Brezovnik**.)

(Dalje.)

V. Perzijske vojske. (500 — 449 pr. Kr.)

Ko smo si tako najimenitnejši grški državi in Grke sploh nekoliko ogledali, vrnimo se nazaj v Perzijo ter poglejmo kaj še počné Darij in kaj je z njegovo vojsko, ki je imela namen Grke podjarmiti in uničiti.

I. vojska. (492 pr. Kr.)

Ko je Darij nabral veliko vojsko, poslal jo je pod poveljništvom Mardonija nad Grke. Pa ladije so se pri Atoškem nosu razbile, vojska pa, ki je po suhem šla, pobili in uničili so vojeviti národi Balkanskega poluotoka (Tracije). Mardonij se je na to vrnil z ostanki svoje vojne domov v Azijo, a grške dežele niti videl ni.

II. vojska. (490 pr. Kr.)

Nesrečni konec prve vojske je Perzijskega kralja še bolj razkačil. Takoj je dal nabrati še večjo armado kot je bila prva. Predno pa jo je odposlal, je hotel Grke poskušati, kaj neki mislijo, se bodo li ž njim vojskovali, ali se bodo prostovoljno udali. Poslal je toraj poslance k Grkom in terjál, da naj jim v znamenje, da se hočejo podvreči, vode in zemlje dajo, — kar je pri starih národih pomenilo udajo mesta. Več otokov in mest je ubogalo ter se udalo. V Sparti in Atenah pa so poslance zoper vse mednárodne pravice pometali v vodnjake in brezdna, rekoč: „Tam doli si vzemite, kar si želite!“

Tako ravnanje je Darija strašno razsrdilo. Takoj drugi dan je odjadralo 600 ladij s 100.000 pešci in 10.000 konjiki naravnost nad Atene. Več ladij je bilo obloženih s samimi železnimi verigami, s katerimi so Perzijani nameravali zvezati Grke, ko bi jih premagali. Peljali so seboj tudi veliko mramorno ploščo, katero so hoteli postaviti na razvalinah Atenskega mesta v spomin svoje zmage nad Grki. Tako gotovi so si bili prevzetneži svoje zmage.

Prestrašeni Atenjani pošljejo hitro poslance k vsem grškim mestom pomoči prosit. Ali vse zastonj! Manjša mesta so se bala prevelikega števila nasprotnikov, Spartani pa so se izgovarjali, da po starodavni veri ne smejo pred polno luno nikdar na vojsko iti. Edini Platejci so poslali 1000 vojakov. Bilo jih je vsega skupaj zdaj 11.000 mož. Ti so šli pod vodstvom Atenjana Miltijada do sela Maraton (severo-vzhodno od Aten) sovražniku naproti.

Ko so se v posebni molitvi bogovom priporočili, planejo kot divji vsi hkrati na prevzete sovražnike ter neusmiljeno po njih udrihajo. Perzijani, ki so se pred posmehovali mali četici vojakov, padali so kot muhe pod meči navdušenih borilcev za svobodo in domovino. Iz prva so se tolažili, da jih je vender mnogo večje število, nego Grkov. Ko so pa videli, da pogumni Atenjani ne odjenjajo, bežali so proti morju, da so jih komaj pete dohajale. Mnogo jih je med potjo poginilo, drugi so popadali v morje ter utonili, ker so prenašlo drli na ladije.